

‘Çağdaş İslam Düşüncesinde Türkiye Merkezli Siyaset ve Liderlik Arayışları’ Bildirisi Müzakeresi

Yusuf Sevki Yavuz*

Prof. Dr. Bayram Ali Çetinkaya tarafından kaleme alınan ve oldukça hacimli olan tebliğde Cumhuriyetin kuruluşundan önce Osmanlı Devleti’nde dînî düşünce ve liderlik hareketleri de incelenmiştir. Bu nedenle başlığın, tebliğin muhtevasına uygun şekilde değiştirilmesi uygun olur. Tebliğde Bayram Ali Bey önemli bir noktaya dikkat çekmiştir, o da Osmanlı Devleti’nin Eğri seferinde mağlup olmasının düşman askerlerinde hafif piyade tüfeklerinin bulunmasıdır ki bu da bilimsel bilgi üretenlerin egemenliği ve dolayısıyla liderliği kolaylıkla ele geçireceğine işaret ediyor. Bu aynı zamanda liderlikte başarılı olmanın ardında bilimsel bilgi üretme ve onu teknolojiye dönüştürme faktörünün bulunduğunu da göstermektedir. Biz Müslümanlar olarak 500 yılı aşkın bir süredir bilimsel bilgi üretmekten koptuğumuz için siyasî ve dînî liderlik yapmakta başarılı olamadığımız gerçeği ortaya çıkmaktadır. Cumhuriyet öncesi dönemde medrese ulehasının Batıdaki bilimsel gelişmeler ve fikrî akımlar karşısında entelektüel olarak yetersiz kalması nedeniyle topluma liderlik yapamadıklarının altını burada bir daha çizmek gerekir. Tebliğde Kelam Bilimi’nin felsefeleştirilmesi sonucu vahdet-i vücud fikrinin İslamcı aydınlarca benimsendiği belirtilmiştir. Ancak Vahdet-i vücud düşüncesinin tasavvufa ait olması nedeniyle cümleyi tasavvufun felsefeleştirilmesi olarak değiştirmek doğru olacaktır. Yazıda dikkati çeken bir başka husus şudur: Tebliğde Cumhuriyetin kuruluşuna fikirleriyle katkı sağlayan Ziya Gökalp’in (1876-1924) usûl-i fihhın sosyolojik ve siyasal değişime göre yenilenmesi ve buna bağlı olarak muâmelâtın güncellenmesini önerdiğine temas edilmektedir ki onun bu fikrinin ilginç bir şekilde İmam Mâtürîdî’nin (ö. 333/1044) muâmelâta ilişkin naslardaki (fer’î) hükümlerin içtihatla değiştirilebileceği düşüncesiyle¹ örtüştüğü görülmektedir. Günümüzde Müslümanların sorunlarını çözmek isteyen liderlerin bu yaklaşımı benimsemesinden başka bir geçerli yöntemi bulunmadığı kanaatindeyim. Tebliğde Tanzimat’tan itibaren yitirdiğimiz hâkimiyeti neden yitirdiğimizi irdelemeye dair çok önemli bir tecrübe dile getirilmiştir. Ne var ki günümüzde geniş bir tabana sahip bulunan cemaatler ve tarikatların bu tecrübeyi yok farz etmekte ve sanki toplumsal ve küresel ölçekte hiçbir şey olmamış, dünyada hiçbir sosyolojik ve bilimsel değişim gerçekleşmemiş gibi Tanzimat öncesine dönmemiz gerektiğini ısrarla savunmakta; bunun bir sonucu olarak da mevcut değişim ve gelişime göre gerçekçi ve bilimsel bir bakış açısıyla İslam bilimlerinin yeniden inşa edilmesine ilişkin bilimsel araştırmalara oryantalist faaliyetler damgası vurmaktadır. Yaklaşık olarak beş yüz yıldır hem bilimsel hem de dînî bilgi üretmeyen ve geleneğin çok şey eklediği dînî bilgilerin eleştirel ve bilimsel bir bakış açısıyla yeniden üretilmesine karşı çıkan Müslümanların insanlık

* Prof. Dr., Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Kelam Anabilim Dalı Emekli Öğretim Üyesi

¹ Mâtürîdî, *Te’vîlâtü’l-Kur’ân*, ed: Bekir Topaloğlu, İstanbul 2006, VI, 392; Yusuf Sevki Yavuz, “Mâtürîdî’nin *Sünnet Anlayışı*”, *İmam Mâtürîdî’nin İzdişümü*, Ed: Siddık Korkmaz, Fecr Yayınları, Ankara 2019, s. 171-174.

camiasına kılavuzluk yapacak şekilde yeni bir İslam medeniyetine vücut vermeleri mümkün görünmemektedir.